

АНОТАЦІЯ

Когутяк Марія Ігорівна. Лінгвопрагматичні особливості репрезентації ввічливості у сучасній німецькій мові на матеріалі Інтернет-комунікації. Дипломна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти. На правах рукопису. Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька. Івано-Франківськ, 2024.

Дана робота присвячена дослідженню лінгвопрагматичних особливостей репрезентації ввічливості у сучасній німецькій мові на матеріалі Інтернет-комунікації. У дослідженні розглядаються поняття дискурсу та ввічливості, аналізуються лінгвопрагматичні аспекти інтернет-комунікації та типологія ввічливості. Особлива увага приділяється вивченню лексико-стилістичних засобів репрезентації ввічливості, а також мовних засобів реалізації стратегій позитивної та негативної ввічливості. Дослідження також розкриває репрезентацію стратегій ввічливості на фразеологічному рівні. Методологія включає метод оперативного визначення понять, метод суцільної вибірки, функціональний та контекстуальний методи, метод дискурсивного аналізу. Результати дослідження можуть бути використані для розробки курсів німецької мови, теоретичних курсів з вивчення мови у віртуальному середовищі та практичних рекомендацій щодо проектування мовленнєвих стратегій в онлайн-комунікації. Робота сприяє глибшому розумінню особливостей вживання ввічливих форм у німецькомовному інтернет-просторі.

Ключові слова: ввічливість, німецька мова, Інтернет-комунікація, лінгвопрагматика, дискурс, мовленнєві стратегії.

ZUSAMMENFASSUNG

Diese Arbeit untersucht die linguopragmatischen Besonderheiten der Höflichkeitsrepräsentation in der modernen deutschen Sprache anhand von Internet-Kommunikation. Die Studie betrachtet die Konzepte von Diskurs und Höflichkeit, analysiert die linguopragmatischen Aspekte der Internet-Kommunikation und die Typologie der Höflichkeit. Besondere Aufmerksamkeit wird der Untersuchung lexikalisch-stilistischer Mittel der Höflichkeitsrepräsentation sowie sprachlicher Mittel zur Realisierung positiver und negativer Höflichkeitsstrategien gewidmet. Die Forschung beleuchtet auch die Repräsentation von Höflichkeitsstrategien auf phraseologischer Ebene. Die Methodik umfasst die Methode der operativen Begriffsbestimmung, die Methode der Vollerhebung, funktionale und kontextuelle Methoden sowie die Methode der Diskursanalyse. Die Forschungsergebnisse können für die Entwicklung von Deutschkursen, theoretischen Kursen zum Sprachenlernen in virtuellen Umgebungen und praktischen Empfehlungen zur Gestaltung von Sprachstrategien in der Online-Kommunikation verwendet werden. Die Arbeit trägt zu einem tieferen Verständnis der Besonderheiten der Verwendung höflicher Formen im deutschsprachigen Internet-Raum bei.

Schlüsselwörter: Höflichkeit, deutsche Sprache, Internet-Kommunikation, Linguopragmatik, Diskurs, Sprachstrategien.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВВІЧЛИВОСТІ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	10
1.1. Поняття дискурсу у сучасній лінгвістиці.....	10
1.2. Лінгвопрагматична специфіка інтернет-комунікації.....	16
1.3. Категорія ввічливості у сучасній лінгвістиці.....	22
1.4. Типологія ввічливості.....	26
Висновки до 1 розділу.....	38
РОЗДІЛ 2. МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ВВІЧЛИВОСТІ В ІНТЕРНЕТ- КОМУНІКАЦІЇ.....	40
2.1. Стратегії та тактики мовної репрезентації ввічливості в інтернет комунікації.....	40
2.1.1. Стратегії та тактики позитивної ввічливості.....	40
2.1.2. Стратегії та тактики негативної ввічливості.....	47
2.2. Мовні засоби реалізації стратегій та тактик позитивної ввічливості.....	49
2.2.1. Лексико-стилістичні засоби.....	49
2.2.2. Стилістично-синтаксичні засоби.....	55
2.3. Мовні засоби реалізації стратегій та тактик негативної ввічливості.....	63
2.3.1. Лексико-стилістичні засоби.....	63
2.3.2. Стилістично-синтаксичні засоби.....	67
2.4. Репрезентація стратегій ввічливості на фразеологічному рівні.....	72
2.4.1. Фразеологія як ще один засіб реалізації.....	72
2.5. Рівень просодії та невербальних елементів.....	78
Висновки до 2 розділу.....	86
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95
ДОДАТКИ.....	105
Додаток А: Корпус комунікативних ситуацій.....	105
Додаток Б: Лексико-граматичний словник засобів вираження	

ввічливості.....	114
Додаток В: Невербальні засоби вираження ввічливості в інтернет-комунікації.....	117
Додаток Г: Контекстуально-ситуативний аналіз.....	119

ВСТУП

Спілкування є неодмінною частиною нашого повсякденного життя. Комунікація, за своєю природою, являє собою складний процес з чітко визначеною специфікою. Вона передбачає існування загального інформаційного поля, кодифікацію та зрозумілість для обох сторін, які беруть участь у спілкуванні. Крім того, комунікатор (тобто особа, яка передає інформацію) повинен уважно продумати свої думки, які він хоче висловити та передати, з метою коректної інтерпретації та виклику належної реакції. У сучасному світі, де комунікація через Інтернет стає все більш важливою складовою нашого повсякденного життя, питання ввічливості в мовленні набуває особливої актуальності. Використання Інтернету для спілкування створює нові виклики та можливості для виявлення ввічливості в мові.

Ввічливість є необхідною складовою людського спілкування. Це багатогранне явище, що досліджується спеціалістами з різних галузей гуманітарних наук, таких як лінгвістика, соціологія, культурологія, психологія, етнографія, соціолінгвістика, прикладна лінгвістика, психолінгвістика та інші. Висхідний інтерес до вивчення цього явища з боку представників різних наукових галузей свідчить про його значення як у міжособистісних відносинах, так і у міжкультурній комунікації. Отже, ввічливість можна розглядати як один із регуляторів поведінки людини у суспільстві.

Актуальність теми полягає у тому, що в сучасному інтернет-просторі виникають нові форми комунікації, які вимагають особливої уваги до ввічливості в мовленні. Розуміння лінгвопрагматичних аспектів репрезентації ввічливості у німецькій мові на Інтернет-платформах є важливим для розробки ефективних стратегій комунікації та сприяє покращенню міжособистісних відносин в онлайн-середовищі.

Етичну категорію ввічливості пов'язують, як правило, з культурою мовлення та мовленнєвим етикетом, що і є предметом розгляду в працях таких дослідників, як П. Браун, С. Левінсон, І. Гофман, К. Кербра-Ореккіоні, Р. Лакофф, Дж. Ліч та інші.

Метою роботи є аналіз лінгвопрагматичних особливостей виявлення та використання ввічливості у сучасній німецькій мові на Інтернет-платформах.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- Розглянути поняття дискурсу у сучасній лінгвістиці;
- Охарактеризувати лінгвопрагматичну специфіку інтернет-комунікації;
- Проаналізувати дослідження категорії ввічливості у сучасній лінгвістиці;
- Визначити типологію ввічливості;
- Проаналізувати лексико-стилістичні засоби репрезентації ввічливості;
- Дослідити мовні засоби реалізації стратегій та тактик позитивної ввічливості;
- Дослідити мовні засоби реалізації стратегій та тактик негативної ввічливості;
- Розкрити репрезентацію стратегій ввічливості на фразеологічному рівні;
- Охарактеризувати рівень просодії та невербальних елементів.

Об'єкт дослідження - стратегії та тактики ввічливості у німецькомовній інтернет-комунікації.

Предмет дослідження - засоби реалізації стратегій позитивної та негативної ввічливості в німецькомовному інтернет-дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували тексти німецькомовної інтернет-комунікації, зібрані з різних онлайн-платформ протягом 2023-2024 років. Вибір саме цього часового періоду обумовлений необхідністю аналізу найактуальніших тенденцій у сфері інтернет-комунікації, значними технологічними змінами у розвитку соціальних платформ та месенджерів, а також специфічними трансформаціями в характері онлайн-спілкування у постпандемічний період. Досліджувані матеріали включають дописи та коментарі з соціальних мереж (Facebook, Twitter, Instagram), тексти з німецькомовних форумів (Reddit Deutschland, gutefrage.net), блогів та новинних порталів (Spiegel Online), месенджерів (WhatsApp, Telegram) та електронного

листування. Загальний обсяг проаналізованого матеріалу становить понад 700 комунікативних ситуацій, що включають більше 800 мовленнєвих актів, які репрезентують різні стратегії та тактики ввічливості. Корпус досліджуваного матеріалу охоплює різноманітні комунікативні контексти: від неформального спілкування між користувачами до офіційної комунікації, що дозволяє всебічно проаналізувати особливості вираження ввічливості в сучасній німецькій інтернет-комунікації.

Методи дослідження Для досягнення поставленої мети були використані такі методи: метод оперативного визначення понять. Першочерговим завданням нашої роботи було з'ясувати сутність поняття «дискурс», «ввічливість». Метод суцільної вибірки, який використовувався для виявлення прагматично обумовлених стратегій. Функціональний метод, який передбачає дослідження мови у дії. Контекстуальний метод для виявлення значень мовних одиниць, які реалізуються в конкретній ситуації спілкування. Метод дискурсивного аналізу, який було використано під час аналізу інтеракцій у мережевому дискурсі, а також аналіз і синтез, індукція та дедукція, метод абстрагування.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були представлені на IX Всеукраїнській науково-практичній конференції ELLIC (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, 2024). За матеріалами дослідження опубліковано тези "Лексико-стилістичні засоби вираження ввічливості у німецькій мові в контексті інтернет-спілкування" у збірнику матеріалів конференції.

Практичне значення Результати дослідження можуть бути корисні при розробці курсів німецької мови для викладачів та студентів, які вивчають німецьку мову як іноземну. Результати дослідження можуть бути використані для розробки нових теоретичних курсів з вивчення мови у віртуальному середовищі, а саме: роль соціальної взаємодії у віртуальному середовищі, також курси можуть включати в себе інтерактивні вправи, які допомагають студентам

практикувати мовленнєві стратегії, необхідні для успішного спілкування в віртуальному середовищі. Результати дослідження можуть бути використані для розробки практичних рекомендацій щодо проектування та аналізу мовленнєвих стратегій у віртуальному середовищі.

Структура роботи: Робота складається з двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 122 сторінки, з них 95 сторінок – основного тексту. Список використаних джерел налічує 108 позицій, список ілюстративного матеріалу складає 29 позицій. Висновки узагальнюють результати дослідження та окреслюють перспективи подальших наукових розробок.

ВИСНОВКИ

Розглянуто поняття дискурсу у сучасній лінгвістиці. Визначення поняття «дискурс» представляє значні складності через те, що цей феномен опинився на перетині цілого ряду наукових дисциплін, таких як лінгвістика, антропологія, соціологія, філософія, соціо- та психолінгвістика та інші. Проте завдяки зусиллям сучасних науковців різних галузей науки теорія дискурсу розвивається як самостійна дисциплінарна галузь. У роботі розглянута проблема складності та багатогранності поняття «дискурс» з різних підходів, виявляючи особливості кожного з них, проаналізовано основні тенденції використання терміну «дискурс» з погляду системного, формального та функціонального підходів. Результати дослідження показують, що у сучасних гуманітарних наукових дослідженнях дискурс розглядається як зв'язна послідовність мовних одиниць, створена мовцем для слухача в конкретний час, місце та з певною метою, а також як складне комунікативне явище, що охоплює усну мовленнєву дію, враховуючи соціальний контекст, що надає інформацію про учасників комунікації та їх характеристики, а також процеси виробництва й сприйняття повідомлення. Досліджено різні підходи до розуміння дискурсу: комунікативний, структурно-синтаксичний, соціально-прагматичний та структурно-стилістичний. Також розглянуто визначення «дискурсу» у порівнянні з такими поняттями, як «мовлення» та «текст», виокремлено їхні відмінності та подібності, а також досліджено різні класифікації типів дискурсу.

Охарактеризовано лінгвопрагматичну специфіку інтернет-комунікації. Інтернет-комунікація характеризується унікальною лінгвопрагматичною специфікою, яка виявляється у широкому спектрі мовних засобів та їх функціональному застосуванні. Ця форма спілкування створює інноваційні можливості для експресивності та ефективної взаємодії, суттєво впливаючи на мовленнєву поведінку користувачів та сприйняття інформації. Особливо примітним є гібридний характер мовних засобів, що поєднує елементи писемного та усного мовлення, різноманітні мовні реєстри та жаргонізми. Це формує особливу атмосферу віртуального спілкування та може змінювати

інтерпретацію повідомлень. Крім того, інтернет-комунікація значно впливає на мовну нормативність, сприяючи формуванню нових мовних стандартів у межах онлайн-спільнот. Ці стандарти часто відрізняються від традиційних норм літературної мови, що відкриває нові горизонти для лінгвопрагматичних досліджень у цифровому середовищі.

Обґрунтовано дослідження категорії ввічливості у сучасній лінгвістиці. Категорія ввічливості займає центральне місце в сучасних лінгвістичних дослідженнях, охоплюючи широкий спектр правил та норм мовної поведінки, що використовуються для вираження поваги та дотримання соціальних конвенцій. Сучасні підходи до вивчення ввічливості включають як лінгвістичні аспекти (використання специфічних мовних форм, лексики та фразеології), так і соціокультурні фактори (норми поведінки та етикетні правила). Зростаюча актуальність досліджень ввічливості пов'язана з поглибленим розумінням важливості культурного та соціального контексту в комунікації. Ввічливість розглядається не лише як набір мовних форм, але й як комплексна система культурних норм та конвенцій, що сприяють взаєморозумінню та гармонійному спілкуванню.

Визначено типи ввічливості. Позитивна та негативна ввічливості: ці два типи ввічливості спрямовані на досягнення різних комунікативних цілей. Позитивна ввічливість сприяє зближенню та створенню гармонійних відносин, тоді як негативна ввічливість підтримує дистанцію і може бути використана для уникнення конфліктів. Рівні ввічливості: формальна, нейтральна і неформальна ввічливість представляють різні стилі комунікації, які використовуються в різних соціальних контекстах. Кожен рівень має свої властивості та використовується залежно від ситуації та відносин між співрозмовниками. Стратегії ввічливості: глобальна, локальна та мовленнєва стратегії є ключовими для реалізації ввічливості в мовленнєвому акті. Кожна з цих стратегій спрямована на досягнення певних цілей у комунікації та допомагає забезпечити гармонійний та ефективний обмін інформацією. Загалом, розуміння та

використання різних типів ввічливості є важливим для успішної комунікації та взаєморозуміння між співрозмовниками.

Проаналізовано лексико-стилістичні засоби репрезентації ввічливості. Ввічливість є невід'ємним компонентом ефективної онлайн-комунікації, що реалізується через стратегії позитивної та негативної ввічливості. Позитивна ввічливість спрямована на зближення співрозмовників та створення дружньої атмосфери, в той час як негативна ввічливість має на меті збереження особистого простору та свободи дій адресата. Найбільш поширеними стратегіями є використання групових маркерів, жартування, демонстрація взаємності та уваги до інтересів співрозмовника, а також використання непрямих висловлювань та вираження поваги. Вибір конкретних стратегій залежить від контексту спілкування та специфіки онлайн-платформи. Правильне застосування стратегій ввічливості сприяє ефективній комунікації, зміцненню міжособистісних зв'язків та формуванню позитивної онлайн-культури спілкування.

Здійснено аналіз мовних засобів реалізації стратегій позитивної ввічливості в німецькомовному інтернет-просторі, розкрито комплексну систему лінгвістичних прийомів, спрямованих на встановлення та підтримку позитивних міжособистісних відносин. На лексичному рівні ключову роль відіграє використання емоційно забарвленої лексики, образних виразів та стилістичних фігур, що створюють атмосферу дружнього спілкування. Синтаксичні засоби, такі як еліipsis, паралельні конструкції та риторичні запитання, надають висловлюванням невимушеності та посилюють їх емоційний вплив. Особливе значення має використання гумору та мовної гри, що допомагає зменшити дистанцію між співрозмовниками та пом'якшити потенційно конфліктні ситуації. У контексті соціальних мереж ці лінгвістичні засоби органічно поєднуються з візуальними елементами (емоджі) та функціональними можливостями платформ (хештеги), створюючи багатовимірний комунікативний простір. Дослідження підкреслює важливість контекстуальних факторів у виборі конкретних мовних засобів, що відображає

глибокий зв'язок між мовою, культурою та соціальними нормами ввічливості в цифровому середовищі.

Проаналізовано лексико-стилістичні засоби реалізації стратегій негативної ввічливості в німецькомовній інтернет-комунікації та виявлено комплексну систему лінгвістичних інструментів, адаптованих до специфіки онлайн-середовища. Широке використання модальних дієслів та умовного способу як основних граматичних засобів пом'якшення висловлювань та збереження автономії співрозмовника. Активне застосування лексичних хеджів та пом'якшувачів для зменшення категоричності та створення простору для альтернативних думок. Вживання безособових конструкцій та пасивного стану як стратегій уникнення прямого звертання та збереження соціальної дистанції. Використання лексики формального реєстру для підкреслення поваги та дотримання соціальних норм ввічливості. Адаптація рівня формальності та вибору лексико-стилістичних засобів до специфіки різних онлайн-платформ. Ці засоби демонструють, як традиційні німецькі норми ввічливості трансформуються в цифровому просторі, зберігаючи свою сутність, але набуваючи нових форм вираження. Спостерігається тенденція до гібридизації мовних засобів, де формальні елементи поєднуються з неформальними особливостями інтернет-комунікації.

Досліджено репрезентації стратегій ввічливості на фразеологічному рівні в інтернет-комунікації німецької мови та виявлено багатогранність та динамічність цього лінгвістичного феномену. Фразеологізми виступають потужним засобом реалізації як позитивної, так і негативної ввічливості, демонструючи високу адаптивність до специфіки онлайн-середовища та відображаючи культурні особливості німецькомовної спільноти. Аналіз показав, що використання фразеологізмів у стратегіях ввічливості не лише збагачує мовлення, але й сприяє встановленню та підтриманню позитивних міжособистісних стосунків у віртуальному просторі. Водночас, ефективне застосування фразеологізмів вимагає від комунікантів високого рівня мовної компетенції та розуміння культурного контексту. Виявлено тенденцію до

модифікації традиційних фразеологізмів та створення нових фразеологічних одиниць, що відповідають реаліям інтернет-комунікації. Це свідчить про гнучкість та інноваційний потенціал фразеологічного фонду німецької мови в контексті онлайн-спілкування.

Охарактеризовано рівні просодії та невербальних елементів стратегій ввічливості в інтернет-комунікації німецької мови та виявлено складну систему адаптації традиційних форм вираження ввічливості до цифрового середовища. Аналіз показав, що користувачі активно трансформують просодичні елементи усного мовлення у письмову форму, використовуючи різноманітні графічні засоби для передачі інтонації, наголосу та емоційного забарвлення. Графічне подовження голосних, використання великих літер та специфічна пунктуація виступають основними засобами передачі просодичних елементів в онлайн-комунікації. Невербальні елементи реалізуються через використання емотиконів, смайлів та текстових описів фізичних дій, що компенсують відсутність візуального контакту. Просодичні та невербальні елементи відіграють важливу роль у модифікації іллокутивної сили висловлювань, сприяючи реалізації стратегій позитивної та негативної ввічливості. Спостерігається адаптація міжнародних інтернет-конвенцій до німецькомовного контексту, що створює гібридні форми вираження ввічливості. Технологічні особливості різних платформ значно впливають на вибір та використання просодичних і невербальних елементів.